

Rule of Law

Achyut Mani Neupane

Joint Attorney

nachyutmani@gmail.com

Rule of law- के भन्छ यसले ?

- **शासन गछौ ?** - कानून बमोजिम गर। सबैलाई समान गर। सहभागी गर। सहज गर।
 - गर, तर rule of law/ according to law गर। rule by law हैन।
- त्यसो भए **rule**, जुन तिमी गर्दैछौ, **कस्तो हुनुपर्छ ?** बिचार गर –
just हुनु पर्छ। reasonable हुनु पर्छ।
 - **Law बनाउछौ ?** – clear बनाउ, प्रकाशित गर, stable बनाउ।
 - **Act गछौ ?** – transparent गर, participative way मा गर, accountable होउ।
 - **Process/ प्रक्रियामा गछौ ?** – fair and impartial गर, discriminate होइन।
 - **Power खोज्छौ ?** – मनपरी नगर, limit मा बस। rule of law मा dictatorship र anarchism हुँदैन। No one is above the law in the rule of law system.

- The principle of *Rule of Law* was propounded by **A.V. Dicey** in 1885.
- Dicey's rule of law comprises of 3 important distinct features:
 - **Supremacy of law.**
 - **Equality before the law.**
 - **The constitution is a part of the ordinary law.**
- **Aristotle** said more than 2 thousand years ago, 'the rule of law is better than of any individuals.'

के हो Rule of law ?

- 1. संविधानको मूल सिद्धान्त हो ।
- 2. The principle that no one is above the law /law is supreme .
- 3. All powers are derived from the law.
- 4. Arbitrary government विरुद्धको safeguard हो. Responsible government को जवाफ हो ।
- 5. Rule of law is hostile both to dictatorship and anarchy .
- 6. It is dynamic concept. It is not fixed for all time.
- 7. Principle of Legality & Justice.
- 8. democracy को component हो । प्रजातन्त्रमा मात्र कानूनको शासन संभव छ
- 9. Rule of law is foundation of a just & Civilised society.
- 10. शान्ति, विकास र आर्थिक समृद्धि हो ।

यसले के कुरा ensure गर्छ ?

(4 standards of rule of law)

- **व्यक्ति**, कानून र प्रकृया सबै कानूनको अधिनमा छन्।
- **कानून** स्पष्ट, दिगो, उचित र प्रकाशित छ।
- जुन **प्रकृया**ले कानून बन्यो र लागू भो, सबैको पहुँच छ। त्यो निस्पक्ष र पूर्ण छ।
- **न्याय** सक्षम, स्वतन्त्र र निस्पक्ष निकायबाट निस्पादन हुन्छ।

Why rule of law ? / Importance :

- Transparent legal system विना, राजनीति र प्रशासनको accountability विना, law को जनतामा easily accessible विना, सक्षम enforcement structure विना, काम र निर्णयको fairness विना, independent Judiciary विना राज्य निरंकुश हुन सक्छ । जनताको अधिकार र स्वतन्त्रता हरण हुन सक्छ । अनि जहां यी कुराहरूको विद्यमानता रहन्छ, त्यहा, rule of law रहन सक्दैन । **त्यसैले, उल्लिखित कुरा ensure गर्न rule of law चाहिन्छ ।**
- Legitimacy विनाको संविधान जनताद्वारा स्वीकार्य हुदैन र rule of law को सिद्धान्त पनि uphold हुन सक्दैन । **Rule of law concept संविधानले बोकेको हुन्छ ।** power माथि नियन्त्रण गरेको हुन्छ । सरकारलाई जिम्मेवार र जवाफदेही बनाएको हुन्छ । सरकार कानूनद्वारा ruled हुन्छ । कानून र व्यवस्था स्थापित र व्यवस्थित हुन्छन् । न्याय पनि predictable & efficient हुन्छ । मानव अधिकार सुरक्षित हुन्छ ।

Contd...

Importance:

- 1. सरकारको power control गर्छ, limited government, open government.
 - 2. भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्न
 - 3. Protection of Fundamental rights
 - 4. Peace & order maintain गर्न
 - 5. कानूनको पालना ।
 - 6. सुशासन र विकास ।
-
- ❖ दण्डहिनता नरूचाउने। अस्थिरता नचाहने।
 - ❖ Law and order/ firmly structured system वकालत गर्ने।

Dicey's Opinion & Context

- A.V Dicey ले वेलायती context लाई हेर्दै rule of law लाई मुख्यत ३ वटा अर्थमा लिएः
उनि भन्छन्, कानूनको स्पष्ट उल्लंघन विना कसैलाई पनि सजाय गर्नु हुदैन । हरेक व्यक्ति, चाहे उ common man होस वा government authority, कानून पालना गर्न बाध्य हुन्छ ।
अभियोग लागेको व्यक्तिको अभियोग अदालतबाट प्रमाणित हुनुपर्छ । कानूनको प्रयोग सबै बर्गलाई
समान रूपमा लागू हुन्छ । **No man is above the law.**
- मान्छे जन्मिदै असमान भएर जन्मिन्छ । त्यसैले असमान विच असमान कानून बनाउनु पर्छ ।
Treat equally among equal। त्यसैले सबै अवस्थामा कानून समान रूपले लागू हुदैन ।
संविधान हाम्रो लागि अरु कानूनको basis हो । सामान्य हैन, मूल कानून हो । त्यसैले Dicey को
मात्र concept ले आजको rule of law को सिद्धान्त पूर्ण हुन सक्दैन । सरकारको काम कानून
वमोजिम हुनुपर्छ । प्रशासनिक निकायले न्याय सम्मत ढंगले काम गर्नुपर्छ । अधिकार क्षेत्र भन्दा
वाहिर गएर गरिएका काम बदर हुन्छन् । प्रजातन्त्रमा मात्र कानूनको शासन संभव छ । उचित
कानूनी प्रकृयाको पालना हुनुपर्छ अनि मात्र कानूनी राज्य संभव छ ।

Contd...

- परिवर्तित सन्दर्भमा कानूनको शासनको परिप्रेक्ष्य संविधानवादको परिप्रेक्ष्यसंग निकट छ । rule of law मा कानून प्रणालीको विशेषता define गर्ने निश्चित मान्यता हुन्छ । सरकारले सबै जनतालाई fair treat गर्छ । त्यहाँ स्वतन्त्र, दक्ष, पहुँचयोग्य, न्यायिक र कानूनी system हुन्छ । Constitutionalism मा विभिन्न संवैधानिक mechanism हुन्छन् । शक्ति पृथकीकरण र सन्तुलन, due process, individual right, न्यायिक स्वतन्त्रता आदि सिद्धान्त पनि हुन्छन् ।

❖ यो धेरै प्रयोग हुने शब्द, धेरै देशले claim गर्ने शब्द, तर सबै देशले धान्न नसक्ने शब्द ।

कस्तो अवस्था छ rule of law को ?

- Joseph Raj ले rule of law को principles बारेमा कानून frequently change हुनु हुदैन, stable हुनुपर्छ । कानून बनाउने निश्चित procedure हुनुपर्छ, न्यायमा सबैको access हुनुपर्छ भन्ने समेतका कुरा उल्लेख गरेका छन् ।
- वास्तवमा, जति छिटो कानूनहरू संशोधन भइरहन्छन् त्यसरी नै कानूनहरू निरंकुश तरिकाको political command हुदै जान्छन्, त्यति छिटो सरकारी निकायले नियम परिवर्तन गर्दै जान्छ, त्यति नै छिटो व्यक्तिले सरकार प्रति विश्वास र दयाभाव गुमाउदै जान्छ । अनि नागरिकले नै थाहा पाउन सक्दैनन् कि आफूले पालना गर्नुपर्ने कानून के हो ? नियम के हो ?
- त्यसैले what makes the difference between good & bad government ?
- जवाफ हो, the rule of law.

- कुनै देशमा यसको प्रयोग कसरी र कति सम्म भएको छ भन्ने major issue हो । कुनै देशले rule of law को आंशिक प्रयोग गरेका छन् । कुनैले यसको पालना र प्रयोग सम्म गरेका छैनन् । जसले यी सिद्धान्त प्रयोग गर्ने भनेका छन्, पूर्णरूपमा र सधैं प्रयोग गर्न गाह्रो पाइरहेका छन् । व्यवहार र सिद्धान्तको यो भिन्नताले त्यति बेला हामीलाई भुक्त्याउछ जति बेला हामी basic principle बारेमा कुरा गर्छौं । दोषि ठहर नभएसम्म निर्दोष मान्ने हाम्रो सिद्धान्तलाई Roman law tradition ले यसै गरी मान्दैन । French system को assumption of guilty को सिद्धान्तले British Justice system को मान्यतालाई उल्लंघन गर्छ, । त्यसैले rule of law को सिद्धान्त यहि नै हो भन्ने भन्दा पनि context अनुसार फरक पर्न सक्छ ।
- हाल rule of law लाई व्यापक अर्थमा governance को सिद्धान्तको रूपमा पनि लिइन्छ । जसमा all persons, institutions, public, private, state are accountable to law. impunity हटाउने, economic growth गर्ने, poverty reduction, legal empowerment, human rights अनि development समेतको आयामबाट पनि यसलाई हेरिन्छ । त्यसैले rule of law लाई इन्कार गर्ने सम्भावना आजको समाजमा रहदैन ।

समानभै देखिने भिन्नता :Rule by law

- Rule by law - यसमा सरकारले कानूनद्वारा rule त गर्छ । तर कानून supreme हो भनेर हैन, बरु यसो गर्दा उसलाई सहज हुन्छ, त्यसैले गर्छ ।
- यसमा dictator हुन्छ, आफ्नो नियम मान्य बनाउँछ ।
- कुरता हुन्छ, law is used as instrument of coercion/ force.
- The government uses law as the most convenient way to govern. This is the system where repressive laws politicized police force and administrative mechanism & judicial system are under executive control .

नेपालमा rule of law:

- Democracy
- नागरिक स्वतन्त्रता
- Written constitution
- Separation of power & Check & balance
- fundamental rights
- स्वतन्त्र न्यायपालिका
- absence of arbitrary power.
- limited government
- Human rights
- बालिग मताधिकार, आवधिक निर्वाचन
- न्याय र कानूनको मान्य सिद्धान्त वमोजिम न्याय प्रशासनको संचालन
- सर्वोच्च अदालतको न्यायिक पूनरावलोकन गर्ने अधिकार
- कानूनी राज्यको अवधारणाप्रति प्रतिबद्ध
- दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्न संविधान जारी गरेको घोषणा ।

हामीले उल्लिखित सिद्धान्त र व्यवस्था स्वीकार गरेका छौं । लाग्छ, देश र जनतामा शान्ति, सुरक्षा, अमन चैन, विकास सबै थोक छ । सबै कुरामा छ । तर यी सिद्धान्त र व्यवस्थालाई व्यवहारमा हेर्दा भने त्यस्तै, सहज र उचित भने देखिदैन ।

व्यवहारमा कसरी उतार्ने त ?

- १ संविधान र कानूनको Proper implementation गर्ने र पालना गर्ने ।
- २ गरिवी र बेरोजगारी हटाई दिगो आर्थिक विकासमा कदम चाल्ने ।
- ३ Political instability र Political interference समाप्त गर्ने ।
- ४ Governance को लागि नागरिक सहभागिता बढाउने । सरकारको निरकुशता रोक्ने ।
- ५ Action, Process र Decision - just, Transparent र accountable बनाउने ।
- ६ दण्डहिनताको अन्त्य गर्ने । राजनीतिमा अपराधिकरण र अपराधमा राजनीतिकरणको अन्त्य गर्ने ।
- ७ न्यायालय स्वतन्त्र, निष्पक्ष र सक्षम बनाउने ।
- ८, यसका लागि हामीले structure, process, action, behaviour मा परिवर्तन र सुधार ल्याउनुपर्छ । अनि मात्र शब्दसंगै व्यवहारमा पनि कानूनको शासन देख्न पाइन्छ ।

Thank you.